

doncs, un duplicat amb *ny* i amb *n* com a resultat de la -NN- d'aquest mot, cosa que es repeteix en bastants d'altres, com a resultat del fet que -NN- solia donar més aviat -*n*- que *ny* en molts parlars pirinencs i occidentals del cat. medieval, incloent-hi els del Maestrat (on foren copiats o notats els *Sermans* de St. Vicent): no és estrany, doncs, que ací el mot aparegui adés amb -*n*- adés amb -*ny*-; i allò es troba també, p. ex. en «l'infant --- no-feya sinó córrer per lo palau, cavalcant sobre una cana, e bornava per si mateix», *Filla del R. d'Hongria* (NCL. XLVIII, 41).

Des d'antic s'usa la forma *cana* amb el sentit d'una mida de longitud, equivalent a 8 pams, uns 160 cm., mida de canya força corrent, però amb aquesta acc. solament circulà la variant amb -*n*-, que quedà afectada a aquest valor amb caràcter distintiu, mentre que per al vegetal va extingir-se la variant. Finke (*Acta Arag.* III, 155-162) dóna proves que la *cana* nom de mida ja s'usava a Perpinyà el 1306, llarg document que alludeix a un activíssim comerç de robes i adobs que s'havia fet fins llavors amb França, i per això troba Finke que es justifica la introducció de la forma normal oc. *cana* 'canya', fr. *roseau* amb aquest valor.

Així deu ser veritat, en efecte (encara que potser no sigui tota la veritat, i en català mateix la -*n*- era normal en algunes de les comarques més actives en aquesta importació o fabricació). «Una costum, una moneda --- una *cana* --- un pes, una mesura, és en la ciutat de Tortosa e per tot lo terme de Tortosa --- la *cana* de Tortosa deu ésser de 8 palms e de una pollegada ('polzada')», *Cost. de Tortosa* (ed. Ol., p. 59; IX, xv, 5); en la Tarifa de Bna. de 1271 es detallen els drets que ha de pagar el «drap qui no aya menys de deu *canes*, més de deu *canes*, etc.» (*EntreDL* I, 155, § 67, 68, 7); també en doc. ross. de 1284 (RLR (iv, 370n.), en un de Bna. del S. XIV (BABL XI, 305); es fixa l'alçària d'una orla o barana com «sis palms de *cana*» en un doc. del Cardener de 1455 (BCEC, 1905, 337), etc. Continua essent la mesura popular en moltes cançons del romancer popular, no sols a la *Filla del Marxant* («quantas *canas* tens? / —setze menos quinze ---»), Milà F., *Romillo*, 558C), «y saltava una paret: / set *canes* ne té d'alsada» (cat. occid., S. XVII, ib., ed. 1853, n.º 45), «n'hay saltat una paret — té trenta *canes* d'alsada», Agramunt (id., ed. 1892, 210F).

El nostre mot i els seus derivats es presenten sovint amb aplicació a algunes menes de cavitat: el canó d'una canya pot servir de conducte d'un líquid, i sovint es fixa i eixampla molt aquesta translació de sentit designant no solament les canonades de líquid sota terra, i cavitats de forma tubular més o menys estreta, sinó també cavitats més amples; és sabut que en el *Poema del Cid*, *caños* designa espais balmats on s'aixopluga gent. En els Pirineus és el mateix *canya* que s'ha convertit en el nom d'un cau de certs animals, en primer lloc a tots els pobles de Cardós i Vall Ferrera, 'balma en general, o més especialment el cau on l'ós passa l'hivern': Esterri de C., Areu, Civís, Aós, Cortinada, Arcavell (1932-35, 1958); *encanyà-s* 'recloure's

l'ós en el seu cau, durant l'hivern', pall. (Estaon, Esterri de Cardós, 1934). Així continua la forma *kanə* cap al gascó, landès *kanə de búhə* «taupinière», Urt *cane* «crevasse dans une levée de terre», delf. ant. *kānariwéa* «creux d'un sillon» (FEW II, 204a). D'ací el derivat *kanéra* 'cavitat d'una mina per on circula aigua' a Bellmunt del Priorat, 1936.

DERIV.: De *cana* 'mida': *Canar* 'amidat' [1383], i avui més aviat *acaná* [no Lab. 1839, però 1868, *SLitCosta*; exs. de Feliu i Codina i Mn. Vayreda: «repeint-me amb el peu, m'acaná l'esquena crudelment ab una vara de frexe que duya a la mà», *La Punyal*, xxiii, 356], *acanádor* [1868, assenyalat amb raó com el millor equivalent d'*agrimensor* per Careta; Pons, BDC IV, hauria d'afegir-se al *DFa.*]. *Recaná* 'mesurar el país, llevar el cadastre', popular (Verd., *Canigó* XI) i arreladíssim avui a tot el Princ., amb *recana* 'acció de llevar el cadastre', i 'el cadastre mateix', *recanádor* 'el funcionari o enginyer que aixeca el cadastre' [tots tres 1805, Bely., si bé la definició «remediación, *iterata dimensio*» és més etimològica que fidel al sentit present]: manquen en el *DFa.* però són vivíssims, sobretot *recana*, i els he sentit molt, crec que una mica a totes les comarques i més en els ambients rurals del cat. oc., 1955-8, 1964; Fontserè reclamava *recaná* 'mesurar' a Fabra, c. 1925.

Per generalització del sentit, de *canada* 'mesura' es passà a designar una mesura, concreta, que ja no és longitudinal sinó de capacitat i així trobem «*canada* una de vi» en un doc. d'Organyà de 1081 (BABL VIII, 530) i en docs. rossellonesos des del mateix any, dit allí de l'oli: «trium *canatarum* confluentanarum boni olei», amb uns 9 o 10 exs. de *canada d'oli* o de vi posteriors, fins a 1385, Alart, *InvLC* (Bast.-Bass., 385, afegeixen moltes dades de *canadas* des de 957, *kannata* 949); publicats per Ca. Candi: 1252, «duas *canadas* vino», doc. vigatà de 1257 (*MiscHiCat.* II, 411) i per Alart: «dues *canades* de vi, e tres fogasses de oblies», Ribes, c. 1283; unes *canades* amb broc en un de ross. de 1284 (RLR IV, 55, 56, 376); «Sent Jacme demanà al degolador una *canada* d'ayga plena, ab que bategés en Josias», f.º 143v1, traduïnt «lagenam aquae» (p. 424.15), i veg. algun altre cas en el Gloss. de l'obra, i en el que Ag. posà a «*canada*: medida» en el *Gènesi de Scriptura*; «cent de carabases seques, 1 dr.; cent de *canades*, 2 drs.; cent de congres [?], 3 drs.», *Cost. de Tortosa* (Ol., p. 392); veg. DCEC I, 647 (s. v. *cañada*), i la nota de Rohlf's (*ARom.* VII, 46, 460), que s'ho mira com un vas de gola estreta, a manera de canya.

Cal relacionar-hi, com fa, el tipus *cannata*, dialectal del Sud d'Itàlia el qual es prolonga a totes les llengües dels Balcans; però també a Ribagorça és una «espècie de canti de fusta per aigua» (Navarro, *Congr. IntLCat.*, 229) i a Benasc descriuen «pozal de maderà con su tapa de la misma materia, que sirve para transportar y conservar el agua fresca»: «porta aigua al prau dan la *canada*» (Ferraz, p. 36); Sanelo (f.º 12v) «vasija para lavar los pies: mistarius», cita Sanelo del *TbPu.*, gall. «vasija de hoja de lata y forma cilíndrica